

મધમાખીનો દુશ્મન : મીણનું ફૂંદું

✍ ડૉ. મિનાક્ષી લુણાગરીયા ✍ ડૉ. સી. સી. પટેલ ✍ ડૉ. પી. કે. બોરડ
કીટકશાસ્ત્ર વિભાગ, બં.અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ - ૩૮૮૧૧૦
ફોન : (૦૨૬૮૨) ૨૨૫૭૧૩/૨૨૫૭૧૪

મધુપાલનના વ્યવસાયમાં મધમાખી પર ઘણા કુદરતી દુશ્મનો નોંધાયેલ છે. બીજા પ્રાણીઓની માફક આવા કુદરતી દુશ્મનો એક યા બીજી રીતે મધમાખીના ઉછેરમાં અડચણ પેદા કરે છે જેમાં મીણનું ફૂંદુંએ મધમાખીનો ખૂબ જ અગત્યનો કુદરતી દુશ્મન ગણાય છે. ખાસ કરીને દક્ષિણ ભારતના રાજ્યોમાં તેનાથી સારા એવા પ્રમાણમાં નુકસાન થાય છે. ઊંચાઈવાળા (ટેકરીવાળા) વિસ્તાર કરતા સપાટ મેદાની વિસ્તારમાં તેનો ઉપદ્રવ વધારે પ્રમાણમાં જોવા મળે છે પરંતુ જુલાઈ થી ઓકટોબર માસ દરમિયાન તેનો ઉપદ્રવ વધુ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. લગભગ દરેક જાતિના મધમાખીના મધપૂડામાં તેનાથી થતું નુકસાન સવિશેષ જોવા મળે છે.

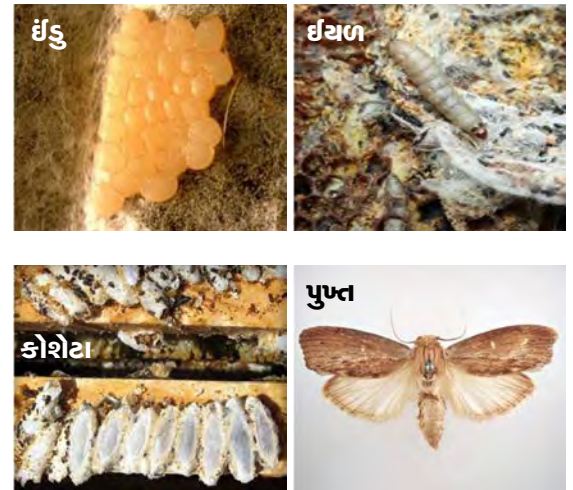
મીણના ફૂંદાની બે જાતિઓ નોંધાયેલ છે. (૧) મીણને નુકસાન કરતી મોટી ફૂંદી (ગ્રેટર વેક્ષ મોથ) અને (૨) મીણને નુકસાન કરતી નાની ફૂંદી (લેસર વેક્ષ મોથ). પ્રથમ જાતિના ફૂંદાં ભૂખરા-બદામી રંગના અને ૧૫ થી ૧૮ મિ.મી. જેટલા લાંબા અને ખુલ્લી પાંખો સાથે ૩૦ થી ૪૦ મિ.મી. પહોળા અને રાખોડી કે ભૂખરા રંગના હોય છે. જ્યારે બંને પ્રજાતિની ઈયળો ઝાંખા (મેલા) ભૂખરા રંગની અને બદામી માથાવાળી હોય છે તથા તેનું શરીર વિવિધ ખંડમાં વિભાજન થયેલ હોય છે.

ઓળખ :

૨૮ થી ૩૦°સે. તાપમાન મીણના ફૂંદાના ઝડપી વિકાસ તેમજ પ્રજનન માટે ખૂબ જ અનુકૂળ હોય છે. આ ઈંડા પીળાશ પડતા સફેદ રંગના કે મલાઈ રંગના હોય છે. ઈંડામાંથી નિકળતી નાની ઈયળો પીળાશ પડતા સફેદ

રંગની અને આશરે ૩ મિ.મી. જેટલી લાંબી હોય છે. પુષ્પ ઈયળ મેલા સફેદ રંગની, નળાકાર, શરીરે સુંવાળી અને આશરે ૨.૫ સે.મી. જેટલી લાંબી હોય છે. પુષ્પ ઈયળ કોશેટા અવસ્થામાં પ્રવેશતાના ૨ થી ૩ દિવસ પહેલા લાકડાની ફેમમાં રેશમના તારથી કોશેટો બનાવે છે. આ કોશેટો શરૂઆતની અવસ્થામાં પીળાશ પડતા સફેદ રંગનો હોય છે અને તેની છેલ્લી અવસ્થાએ ઘેરા ભુખરા રંગમાં બદલાય જાય છે. પુષ્પ ફૂંદાં ભૂખરા બદામી રંગના અને ૧૫ થી ૧૮ મિ.મી. જેટલા લાંબા હોય છે. માદા ફૂંદીની લંબાઈ નર ફૂંદા કરતા વધારે હોય છે.

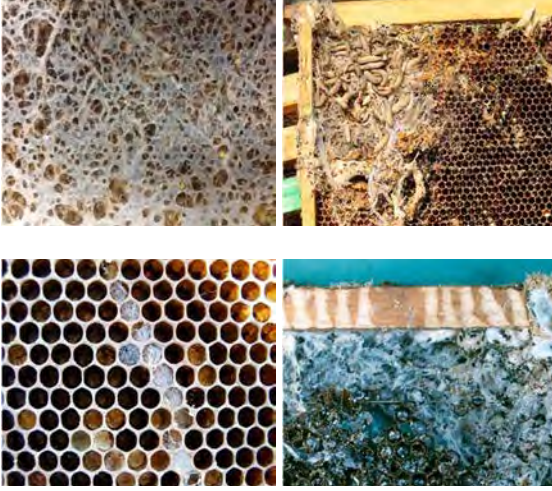
જીવનચક્ર :

માદા ફૂંદી આશરે ૩૦૦ થી ૪૦૦ ઈંડા મધપૂડા પર તેમજ લાકડાની ફેમ પર છૂટાછવાયા મૂકે છે. આ મીણના ફૂંદાની ઈંડા અવસ્થા ૮ થી ૧૦ દિવસની હોય છે. મહત્તમ ૩૨° સે. તાપમાને ઈયળ અવસ્થા લગભગ ૧૮

થી ૨૦ દિવસની હોય છે પરંતુ ઠંડા વાતાવરણમાં ઈયળ અવસ્થા આશરે બે થી પાંચ મહિના સુધીની જોવા મળે છે. કોશેટામાંથી ૩ થી ૮ દિવસમાં પુષ્ક ફૂદું બહાર આવે છે જ્યારે ઠંડા તાપમાને આ અવસ્થા આશરે ૨ મહિના સુધીની જોવા મળે છે. માદા ફૂદાનું જીવન આશરે ૧૨ દિવસનું અને નર ફૂદાનું જીવન આશરે ૨૧ દિવસનું હોય છે.

નુકસાન :

માદા ફૂદી રાત્રિના સમયે અથવા તો નબળી વસાહતવાળા મધપૂડામાં દિવસના સમયે મધપેટીમાં દાખલ થઈ મધપેટીની તિરોડોમાં જથ્થામાં ઈંડા મૂકે છે. મીણના ફૂદાની ઈયળ ખૂબ જ ઝડપથી મીણ અને સુગ્રહિત મધપુડાને જેમાં ખાસ કરીને પૂડા કે વાસહત (બ્રૂડ) અને પરાગ સમાયેલ છે. તેમાં વધારે નુકસાન કરે છે. આ ઈયળ મીણના પુડાને ખાઈને તેમાં ગેલેરી બનાવે છે. ઈયળ મધપુડામાં નાની-નાની ગેલેરીઓ (નળી) બનાવી મધપુડામાંથી પરાગરજ, પ્રોપોલીસ અને મીણ ખાઈને મધપૂડાને નુકસાન કરે છે. આ જીવાતનો ઉપદ્રવ વધારે હોય ત્યારે આખો મધપૂડો રેશમી તાંતજાઓથી વિટળાઈ જાય છે અને મધપૂડામાં ઈયળની કાળી હગાર જોવા મળે છે. આવા ઉપદ્રવિત પૂડાનું નિરીક્ષણ કરતા તેમાં આ જીવાતની ઈયળ તેણે બનાવેલ ભુંગળી જેવા રસ્તા પર દોડતી જોઈ શકાય છે. આ ઈયળને સમયસર કાબૂમાં

લેવામાં ન આવે તો આવા કિસ્સામાં મધમાખીઓ મધપૂડો છોડીને જતી રહે છે. ઉપદ્રવિત કોલોનીમાં મધપેટીના તળિયે મધપૂડાના નાના-નાના ટુકડાઓ જોવા મળે છે. સંશોધનના આધારે એવું તારણ મળ્યું છે કે આ ઈયળ આશરે ૫૦ મીટર સુધી મુસાફરી કરી શકે છે. આથી તેની આજુબાજુની વસાહતોમાં સરળતાથી જઈ શકે છે.

સંકલિત વ્યવસ્થાપન :

મધપૂડાની નિયમિત રીતે સાફસૂકી કરી ચોખ્ખાઈ રાખવી. ● મધપેટીમાં તિરાડો પુરી દેવી. ● મધપેટીમાં વધારાની ફેમ કે જે મધમાખીઓથી ઢંકાયેલ ન હોય તેને દૂર કરી ધૂમિકરણ કરી યોગ્ય જગ્યાએ સંગ્રહ કરવો. ● સ્ટોર રૂમ (વખાર)માં વધારાની ફેમ સુરક્ષિત જગ્યાએ મૂકવી. ● મીણના ફૂદાના નુકસાનવાળી ફેમને યોગ્ય ટ્રીટમેન્ટ આપી તેમજ તેનો નાશ કરીને તેનો ઉપદ્રવ ઘટાડી શકાય છે. ● મધમાખીની પેટીમાં મધમાખીની સંખ્યા વધારે જાળવી રાખવી. નબળી વાસહતોમાં મીણના ફૂદાના નુકસાનનો ભય રહે છે. ● મધપૂડાનો ખૂબ જ ઊંચા અથવા નીચા તાપમાને સંગ્રહ કરવાથી મીણના ફૂદાના જીવનચક્રના તમામ તબક્કાને રોકી અથવા નાક શરી શકાય છે. આશરે ૪૭° સે. અને ૭° સે. તાપમાને આ જીવાતની દરેક અવસ્થા નાશ પામે છે. ● મધપેટીમાં બે ફેમો વચ્ચે યોગ્ય અંતર રાખવું જેથી તેમની વચ્ચે હવાની યોગ્ય અવરજવર તેમજ પ્રકાશ મળી રહે.

આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી દ્વારા ઉત્પાદિત

અનુભવ વર્મિકમ્પોસ્ટ મેળવો

(બાયોટેકનોલોજી દ્વારા ઉત્પાદિત સેન્ટ્રિય ખાતર)

પેકિંગ સમયે વજન ૫૦ કિલો (ભેજયુક્ત)

વેચાણ કિંમત : ₹ ૩૦૦/-

: સંપર્ક :

પશુ સંશોધન કેન્દ્ર

વર્મિકમ્પોસ્ટ યુનિટ, વેટરનરી કોલેજ, આકૃયુ, આણંદ-૩૮૮૧૧૦
ફોન : (૦૨૬૬૨) ૨૮૦૧૧૨